

Az élet értelme

[Látó, 2011. október]

MARKÓ BÉLÁVAL SZABÓ VIKTOR MÁRIUSZ
BESZÉLGET

Marosvásárhely, 2051. szeptember

SZVM: Mindenekelőtt boldog születésnapot kívánok! Köszönöm, hogy a sok jelentkező közül engem választott.

MB: Tetszenek a cikkei.

SZVM: Tetszik olvasni őket?

MB: Igen.

SZVM: Zavarba tetszett hozni.

MB: Fiatalabb koromban engem is zavart a dicséret. Sőt, még ma is feszélyez, ha foglalkoznak velem.

SZVM: És szabad megkérdezni, mi az, ami nem tetszik az írásaimban?

MB: Tetszenek általában. Egy dolog van. Olykor mintha nem volna tisztában a szó jelentésével.

SZVM: Mire tetszik gondolni?

MB: Például mindig esélyt használ, olyankor is, amikor kockázatról van szó. Annak, hogy elkapjuk a náthát a buszon, nem esélye, hanem kockázata van. Más az esély, más a lehetőség, sőt, más az esély és más az eshetőség is.

SZVM: Köszönöm, igyekezni fogok.

MB: Szívesen.

SZVM: Ön élete során jót is, rosszat is megélt. Van-e olyasmi, amit legszívesebben kihagyna az életrajzából?

MB: Úgy érti, hogy elhallgatnék?

SZVM: Amit inkább elkerült volna. Ami jobb lett volna, ha nem történik meg önnel.

MB: Ja, most már értem. Nem az életrajzomból, hanem az életemből. Azt hittem, valami takargatásra céloz.

SZVM: Félek, megint rosszul használtam a szavakat. Elnézést. Olyan, amit másképp szeretett volna megélni.

MB: Nos, megszülettem 1951-ben, egy székely kisvárosban. Csak akkor szülehettem volna máshol, ha másnak a gyermeke vagyok. Lehettem volna másnak a gyermeke? Nem. Mert az a valaki már nem én volnék. De ha máshol, mondjuk Bukarestben születtek, mert sok székely élt ott akkoriban, vagy éppenséggel Budapesten, ahova a háború végén elsodródtak néhányan a szülőföldről is, akkor is más ember lettem volna. Igaz, ugyanebben a bőrben. De ez sem biztos, mert ahogy kutya hasonul a gazdájához, az ember is hasonul a környezetéhez. Vannak Bukarest-arcú és Budapest-arcú emberek. Megfigyelte?

SZVM: Olyasmire gondolok, mint a diktatúra, amiben közel negyven évet élt. Miért nem ment el? Vagy arra, amikor politizálni kezdett. Maradhatott volna a költészetnél.

MB: Ön nagyon tájékozott, viszont nagyon naiv. Miért nem mentem el? Mert lelőttek volna a határon. Egy mondás járta akkoriban: két út áll előtted, az egyik az alkoholizmus, a másik járhatatlan. Nekem az alkoholizmus is járhatatlan volt, mert soha nem bírtam két pohárnál többet még borból sem meginni. A másik elkerülendő dolog: hatvan éve kérdezik tőlem, politikus vagyok-e vagy költő. De bennem nincs ilyen skizofrénia. A politikát meg lehet tanulni, a költészetre születni kell. És aki arra születik, az költő marad, bármit is csinál. Mindazonáltal én soha nem neveztem magam költőnek. Felesleges a születés visszafordíthatatlanságát a névadással hivalkodóvá tenni.

SZVM: Amikor Ön búcsút mondott az RMDSZ elnökségének, akkor kiadott egy könyvet a politikai beszédeiből, és az egyik recenzense önt azzal vádolta, hogy amennyiben örültebben vezette volna a szervezetet, több bátorsággal, kevesebb kompromisszummal...

MB: Bocsnát, ez aztán végképp lerágott csont. Nézze meg, mi jött utánam. Egymást váltották az elnökök, voltak örültek is, vakmerők is, ne is beszéljünk róluk.

SZVM: Ungvári Zrínyi Imre egy 2014-es Vitairatában önt is felelősnek tartja, amiért nem támaszkodott eléggé az értelmiségre.

MB: 2012-ben jelent meg Imre Vitairata, és voltaképpen az én elgondolásomat erősítette meg. Én ugyanis arra jöttem rá, hogy nem kell bevonni az értelmiséget a napi politikába. Mert abban az esetben életképtelenné válik. Mint a ketrecben felnevelt tigris.

SZVM: De hogyan lehetett kihagyni azokat, akik...

MB: Bocsnát a közbevágásért, de mi lett volna, ha merészebbek az álmaim? Tökés László is folyton ezzel jött. De amikor már nem áldottam neki, akkor ő sem tudott mihez képest merésznek lenni. Miután Magyarország államelnöke lett, és hatalmánál fogva többre merészkedhetett volna, olyan merev lett, mint egy karót nyelt parkett-táncos.

SZVM: Bocsnát, én nem azt mondom, amit Tökésék mondtak, hanem az ellenkezőjét. Miért nem számoltak le a feudális magyar szokásokkal, a romantikus nemzetfelfogással, a dzsentroid kultúraellenességgel? Az Ön idejében az iskolákban, a magyar iskolákban is a hátsóbejárón közlekedtek a diákok, és a diákönkormányzatoknak tanárok voltak a vezetői. Másfelől meg a nyári táborokban harci indulókat, sőt, revizionista magyar dalokat zengtek a gyermekek. Nem kellett volna ezen változtatni?

MB: Dzentroid? Inkább valami mást írjon be az interjúba, ha lehet.

SZVM: Önnek nem lett volna lehetősége ezeken változtatni? Legalább a művészeteket, a kultúrát kiemelheték volna a provincializmusból.

MB: Ha én lettem volna a kerékkötő, akkor utánam nem önti el a kultúrát az, ami előtötte. Rovásírás-oktatás az iskolákban, magyar–sumér szak a Sapientia Egyetemen, Wass Albert-szavalóversenyek az iskolákban, Árpád sólymai az óvodákban, Megéneklünk Pannónia a Kárpát-medencében. Természetesen az igazsághoz tartozik, hogy ha maradok, akkor sem biztos, hogy mindez elkerülhető lett volna. A kultúrpolitikát a korszellem irányítja.

SZVM: Ön végül kibékült Szócs Gézával, jöllehet igencsak rossz viszonyban voltak.

MB: Szinte végig. De amikor másodjára lett kultuszminiszter, felajánlott egy díjat nekem. Nem fogadtam el. Azzal a sorával, hogy „nem megyek karóval a túlvilágra”, nyilvánossá tette azt a személyes gesztusát, amivel halála előtt felhívott, és kérte, bocsássam meg, amiért egyszer lemókuszott. Jó költő volt.

SZVM: Az ön időszaka után kevésbé tombolhatott volna a retrográd giccs, ha az ön idejében nagyobb támogatást kapott volna a felvilágosult, képzett értelmiségi.

MB: Nem hinném, hogy minden besüppedt a provincializmus dagonyájába. Voltak jól működő folyóiratok, minőségi irodalommal, működtek színházak, európai kitekintéssel, volt képzőművészet, voltak zenészek is.

SZVM: Igen, csak hogy gyakran előfordult, hogy a művészeti intézmények irányítóit a politika nevezte ki.

MB: Nem hiszem, hogy helyettük lett volna jobb.

SZVM: A Vitairat szerint egy modern, demokratikus szellemű pályázatási rendszert kellett volna kidolgozniuk, az eldöntötte volna, ki az alkalmas. És főképp a demokratikus szellemű nyilvánosság hiányzott.

MB: Ösztöndíjakat adtunk, támogattuk a fiatalokat...

SZVM: De az ösztöndíjakat odaítélő bizottságokban évtizedekig ugyanaz a három ember volt. Egy túlhaladott céhes rendszer szerint szerveződtek a dolgok: a mesterek kinevelték segédjeiket, akik bizonyos idő elteltével a mesterük helyére léphettek.

MB: Vannak gyökerek, amiket nem lehet kitépni.

SZVM: De öreg fák alatt csenevész csemeték nőnek.

MB: Esembe jutott, hogy olykor az sem tetszik a cikkeiben, hogy túl sok szólást használ. És nem mindig a megfelelő helyen.

SZVM: Bevallom, ezt részben öntől tanultam. Nagyon tetszett, hogy értekezéseiben igen gyakran él ezzel a lehetőséggel.

MB: Majd arra is vigyázzon, ha átírja a szöveget, hogy ne használjon túl gyakran egy szót vagy kifejezést. Úgy vélem, a lehetőséggel élni kifejezés rengetegszer előfordult már.

SZVM: Köszönöm, megszívelem.

MB: Megszívelem, megszívelem – erre is ügyeljen!

SZVM: Igen, megszívelem.

MB: Természetesen akadtak szép számmal hiányosságaink. Ma már okos lehet bárki. De ki tudta volna akkor megmondani, merre tart a világ. A politikus különben se okoskodjon, a politikus a választóit képviseli.

SZVM: A választói akarat árokba viszi az országot. Mint ahogy meg is tette.

MB: Nyilván. Ezért kell megkeresni a legalkalmasabb eszközöket, a legésszerűbb megoldásokat. Ha a választóim autonómiát akarnak, nem kaszabolthatom le a többséget, és nem küldhetem halálba a választóimat sem. Nem akarhatok multikulturális egyetemeket, ha a választóim színmagyar egyetemet akarnak.

SZVM: De ha ott nincs színvonal?

MB: Akkor sem. Legyen színmagyar egyetem, és majd a felvételiző eldönti, hol akar tanulni. És ha egy idő után egyre többen elkerülik a színmagyar egyetemet, akkor a színmagyar egyetem megkeresheti a módját, hogyan tudja visszacsalogatni őket. Történetesen azzal, hogy beindít egy román szakot is.

SZVM: Ön szerint mi vitte kátyúba az erdélyi magyar képviseletet?

MB: Először is: a cél megfogalmazását az ihleti, amit célunk. Vagyis tudni kell, mi a cél, hogy jól megfogalmazhassuk. Ehhez viszont megintcsak mondatokra van szükségünk. Az utánam jövőknek nem voltak mondataik, ma már jól látszik. Ezért mondtam az előbb is, hogy Tőkés csak addig tudott létezni, amíg voltak mondatok, amelyekkel szembefogalmazhatott.

SZVM: De már ön alatt is a felére apadt a magyar képviseletre szavazók száma.

MB: A harmadik évezred 1989-ben történelmen kívüli idővel indult. Vagyis egy csodával, aminek nincs reális ideje. Ilyen még nem volt. Rómában a kereszténység felvétele lehetett hasonló, de ahhoz vér tapadt, nem is kevés.

SZVM: Csak hogy mintha a harmadik évezred nem tudott volna mit kezdeni ezzel a csodával.

MB: Idő kellett hozzá. Meg kellett találni a nyelvet. A csoda bekövetkeztekor némán álltunk előtte. A csoda megfog, és azért teszi, hogy megtanítsa egy új nyelvre.

SZVM: Egyik versében úgy fogalmaz, hogy Isten attól él, hogy foghat minket, más értelme nincsen. Ezek szerint az 1989-es csoda ön szerint isteni közbeavatkozás eredménye?

MB: Korábbi verseimben egész más istenre gondoltam, mint amilyenre ma gondolok.

SZVM: Milyenre tetszik ma gondolni?

MB: Régebben azt gondoltam, isten az örök változatlan, ma azt gondolom, isten a mondatainkkal együtt változik.

SZVM: Minden csak akkor válik létezővé, ha valamilyen formában meg tudjuk fogalmazni?

MB: Pontosan. Van isten, ha van rá szavunk.

SZVM: Ez volt az ön ki nem mondott politikai jelszava is...

MB: Van-e nyelvünk ahhoz, amit mondani akarunk. Olyan nyelv, ami nem vesz el abból, amit mondok. Helyesen látja.

SZVM: A '30-as években ön is elkezdett matematikával foglalkozni. Mi fordította abba az irányba?

MB: Nehéz évek voltak azok. Legtöbbször visszavonultan éltünk, még egymással se nagyon találkoztunk. Rengeteg időm volt. Másrészt érdekelt mindig, mi az, ami az életem legfontosabb világait összeköti. Hogyan tudnám, ezen morfondíroztam, hogyan lehetne közös nyelvet találni, illetve mi a közös, mégpedig a szerelem, a természet és a költészet nyelvében.

SZVM: És a politika?

MB: Az csak később jött.

SZVM: Miért kezdett ismét politizálni? Ha már egyszer kivonult belőle, sőt, 2029-ben visszautasította az Európai Főtanács felkérését is, pedig az igen megtisztelő, személyre szóló felkérés volt?

MB: Tetszik, mindenben milyen tájékozott.

SZVM: Hiszen tele volt a sajtó a visszautasítással. Nagyon sokan vádolták, hogy amikor tehetne valamit a magyarságért, ön egy ilyen megbízatást visszautasít.

MB: Egyrészt, zavaros idők voltak azok. Másrészt, akkor találkoztam Giorgio Bonaventurával, aki meghívott Rómába a tanszékére

kutatni. De itt, ha lehet, kicsit részletesebben mesélnem kell a nyelvekről.

SZVM: Hogyne lehetne, sőt, mindenképpen vissza akartam térni rá.

MB: Kisebbit fiam zenészcsaládba házasodott, az ő gyerekei csodálatos zenei tehetséggel megáldva jöttek a világra. Sokat tanultam tőlük. Rábredtem én is, mint annyian mások, hogy a zene az érzelmeket a matematika nyelvén fogalmazza meg. Pontosabban a zenei nyelvnek megfeleltethető egy matematikai nyelv. Minden zenei harmónia leírható képletekkel. Nem kell mást tenni, csak a zenei hangokat a rezgésszámokkal behelyettesíteni. De miért ne volna hasonló kulcsa a szerelemnek, a költészetnek és a természetnek is? Úgy látom, kissé kételkedik. Ne a rezgésszámot keressük, és akkor megtaláljuk. A költészet áll a legközelebb a zenéhez, ott ez az átírás a legkönnyebb, elég, ha a metrumokhoz, a különféle ritmikai képletekhez fordulunk. A természetben a ciklikusság az átírás alapja, hiszen minden természeti jelenség ciklikus, mondhatni különböző mértani alakzatokat, vagyis nemcsak sík-, hanem téridomokat követve változik és fordul vissza önmagába, és itt megint nemcsak hagyományos, eukleidészi tereket kell érteni. Bernoulli koncentrikus hullámai a növények, Bolyai elliptikus gúlája az állati lények körforgását jelölheti. Az emberihez pedig a Moebius-szalag illik. És ami a lényeges, hogy mindez azért írható le a matematika segítségével, mert a matematika, miközben ábrázol, egyben generál, létrehoz is. Ha elkezdünk beszélni, óhatatlanul is a nyelv szerkezete szólal meg, ráadásul befolyásolja érzelmeinket. Egészen más érzésvilága van annak a szónak, hogy szerelem, és egészen más annak, hogy iubire vagy love vagy amore. A szó hat rám. A szerelem, a költészet, a természet nyelve adakozó, kapok tőle, bármilyen közhelyesen is hangozzék, árad belőle az erő.

SZVM: Ön egyszer azt nyilatkozta, hogy a politika semmit nem adott önnek, és bánja, hogy a politika miatt nem írt verset húsz éven át.

MB: Nyilvánvalóvá vált számomra, hogy a politika azért nem tudott adni, mert rossz nyelvet használt.

SZVM: Nagyon áttételesnek tűnik, miért utasította vissza a Főtanács felkérését.

MB: Amikor meghívtak a Főtanácsba, akkor választanom kellett két dolog között, és én nem a tisztséget választottam, hanem három évet Rómában, vagyis a tanulást.

SZVM: Tanult?

MB: Sokat. Az olasz politikai élet a harmincas évek után teljesen megváltozott. A Berlusconi-féle korrupciós világ, majd a rákövetkező anarchia után az olaszok az alapokról indultak el, és sikerült, főképp német mintát követve, teljesen átalakítaniuk mindent. Nézzé meg, ma már az Alfa Romeók megbízhatóbbak, mint a Mercedesek. Na és mennyivel szebbek! Az olasz politika ma már egyáltalán nincs megerőszkolva. A demokratikus szabályok, mondhatni a természeti törvényeket követik. Ciklikusság is van, és van nyitottság, és van érzékenység, és van befogadás-vágy. Nagyon sokat változott az én gondolkodásom azokban az években.

SZVM: Önt Olaszországban olasz költőnek tartják...

MB: Még a '10-es években megjelentek a szonettjeim olaszul. Sikerük mindenkit váratlanul ért, engem is. Örültem is, meg nevettem is a dolgon. Az őseim Itáliából telepedtek Erdélybe, nagyszüleim olasztelkiek voltak. Mondtam is a kiadómnak, hogy a siker végül is családban maradt. Csak abban igyekezett meggyőzni, hogy legyek Bélo a Béla helyett.

SZVM: Én az első szerkesztőm miatt változtattam nevet. Amikor bemutatkoztam, hogy Popeszku Töhötöm vagyok, kijelentette, ha közölni akarok, mától Szabó Viktor Máriusznak hívnak.

MB: Igaza volt a szerkesztőjének, és végül is az első nevé is adta valaki.

SZVM: Túl a kilencvenen újra politizálni tetszett kezdeni.

MB: Igen, mert ahogy mondtam, a politikai nyelv adni is képes. Olyan érzés, mint amikor egy kényelmes Alfa Romeóban suhanunk.

SZVM: Ön az értekező prózán kívül más prózát nemigen írt.

MB: Azt hiszem, nem voltam elég romlott a prózához. Nem ismerem eléggé a prózai formákat sem. Ott a forma nem a pontokból álló metrum. A próza nagyobb egységekkel dolgozik. Én képtelen vagyok megírni egy párbeszédet, mert nálam a beszéd ritmikái, és nem érzelmi képlet.

SZVM: Egy időben számsorokkal írt verseket.

MB: Minden, amit mondani lehet, a formára van bízva. A többi csak álca.

SZVM: Weöres Sándor is azt mondta, hogy szeretne minél több „értelmetlen” verset írni, ugyanis az értelem az emberi butaság legmagasabb foka.

MB: Weöreshez képest én gondolatiabb értelmetlenségeket igyekeztem írni a számsorokból. Ilyen-olyan sikerrel. De nem létezik költészetet kívüli költészet, mert ami nem költészet, annak nem lehet köze a költészethez. Az más kérdés, hogy mennyit vagyok képes a világ szerkezetéből áthozni a költészetbe. A formátlanságot is be tudom emelni, ha költészetet csinállok belőle. Ugyanígy a politikába is be kell emelni, ami úgymond közömbös a politika számára. Nem erőszakkal beemelni, hanem nyelvileg.

SZVM: Hogyan segít a nyelv a megismerésben? Azért kérdezem, mert egyik versében úgy fogalmazott, némiképp frivol metaforával, hogy a nyelv a test rejtett mélységeibe hatol.

MB: Ezt holtbiztos hogy nem nálam olvasta. De ha már említi, azt viszont komolyan gondolom, hogy ahogy a matematikai nyelv fejlődése oda vezetett, hogy felfedeztük a komplex számokat – gondolom, ismeri őket –, a szerelem mathézisze elvezethet a komplex létformák megtalálásához is. A korábbi nyelvek a statikusságból indultak ki. Az új nyelvvel együtt a dinamikusság felé tolódott át maga a szerelem is. A Levés helyett a Valamivé-válás került előtérbe. Érthető? Ily módon a lényege is később tűnik elő, nem a keletkezésénél. És ugyancsak a Valamivé-válás igazolja a szerelem eredetiségét, egyszerűségét is. Minden szerelemnek szerzői joga van.

SZVM: Hogyan tartja magát ilyen jó kondícióban? Árulja el, mi a hosszú élet titka?

MB: A titok: maga az élet.

SZVM: És mi az élet értelme?

MB: Az élet értelme a nyelv.

Kategoria: vers, próza
Denumire autor: Láng Zsolt
Látó Szépirodalmi Folyóirat